

GİRİŞ

Tek başına anlamı olmayan, söz dizimi içinde isim veya isim soylu sözcük/ sözcüklerden sonra gelerek yapısal ve anlamsal bağ kuran ve cümleye amaç, benzerlik, sebep, zaman gibi anlamlar katan görevli kelimelere edat denilmektedir.

Ergin, (2012: 367) Türkiye Türkçesinde en sık kullanılan çekim edatlarını: “ile, için, gibi, kadar, göre, dolayı, ötürü, ait, üzere, beri, önce, evvel, sonra, geri, karşı, doğru, yana, taraf, başka, dair, rağmen, değin, dek, diye, maada, gayri, naşi, sıra, öte, birle, bigi, tek, öndin, dapa, sarı, (saru), içre; ara, içeri, dışarı, özge, nazaran, böyle” şeklinde sıralamıştır.

Sarraç, (1995: 189-191) Türkiye Türkçesinde kullanılan 170 çekim edatı tespit ederek asli çekim edatlarının yanında çekim edatı olarak kullanılan isimlerin de bulunduğunu belirtmiştir. Çalışmadaki 170 edatın 23’ü asli, 147’si ise çekim edatı olarak kullanılan isimdir. Buna göre Sarraç, (1995: 192-194) asli çekim edatları adı altında “*beri, dek, denli, gibi, göre, için, kadar, nazaran, rağmen, üzere...*” gibi edatları; çekim edatı olarak kullanılan isimler adı altında ise “*ait, beraber, cinsinden, derecede, evvel, hâlde, hakkında, nispetle, suları, surette, vasıtasıyla, yönelik, zarfında...*” gibi edatları sıralamıştır.

Edatların anlamsız kelimeler olması, cümleden çıkarıldıklarında cümlenin anlamının ve yapısının bozulmayacağını ya da değişmeyeceğini göstermez. Örneğin “*Sabaha kadar uyumadı.*” cümlesinde “kadar” edatını çıkardığımızda cümle anlamsız bir hâl alır. Bunun gibi “*Silinince cam gibi olmuş.*” cümlesinde de “gibi” edatı çıkarıldığında cümle anlamca farklılaşır. Edatların cümleden çıkarılması aynı zamanda cümledeki “edat grubu”nun yapısını da yakından etkiler. Dolayısı ile edatlar diğer kelime türleri gibi söz diziminde müstakil bir öneme sahiptir. Bu sebeple araştırılmayı ve üzerlerinde anlam ve yapı yönünden çeşitli çalışmalar yapılmasını gerekli kılmaktadırlar.

1. Edat Grubu

Konuyla ilgili olarak araştırmacılar tarafından “bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubu” (Ergin, 2012: 392); “bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubu” (Karahan, 2010: 62); “edat grubu” yerine “takı öbeği” terimini kullanarak “takıların geldiği isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeği” (Banguoğlu, 2019: 504); “bir ad ve ad soylu kelimedenden sonra gelen edatın, eklendiği kelime ile birlikte oluşturduğu grup” (Korkmaz, 2019: 123); “bir isim ile çekim edatından oluşan kelime grubu” (Özkan ve Sevinçli, 2013: 60) şeklinde tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan çıkarılabilecek ortak sonuç, edat gruplarının “isim unsuru” ile “çekim edatı”nın bir araya gelmesiyle oluştuğudur.

Karahan, (2010: 62) edat grubunu tanımladıktan sonra bu yapıyı “**isim unsuru+ çekim edatı= edat grubu**” şeklinde açıklayarak şu örnekleri vermiştir:

- yaşadığım + gibi = yaşadığım gibi
- çocuklar + için = çocuklar için

“Bu edatlar (için, gibi, göre, kadar, değin, sonra, ile, doğru, beri, üzere vb.) sonuna geldiği isimlerle fiiller arasında ilişki kurarak söz diziminde önemli bir rol üstlenir.” (Özkan ve Sevinçli, 2013: 60). Bu yönüyle edatların, söz diziminde bir öge olarak tek başına değerlendirilemeyeceği, meydana getirdikleri edat grubu dolayısıyla mutlaka bütün hâlinde değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Söz gelimi “*Seni görmek için çok bekledim.*” cümlesinde “için” edatı, kendinden önce gelen “seni görmek” isim-fiil grubuyla birleşip “seni görmek için” şeklinde bir edat grubu meydana getirdiğinden buradaki yapı, üç kelimedenden oluşmuş bir edat grubu olarak tahlil edilir.

Türkçenin söz diziminde genel kural, yardımcı ögenin başta, asıl ögenin sonda olduğudur. Usta’nın (2000: 216) tespitine göre edat gruplarında asıl öge + yardımcı öge sıralaması bulunmaktadır ve bu yapı Türkçenin tamlama sistemine aykırıdır. Yine Usta (2007: 418) kelime gruplarını kuruluşlarındaki ortak özelliklere göre dörde ayırdığı çalışmasında edat grubu, unvan grubu ve birleşik fiil grubunu asıl ögenin yardımcı ögeden önce gelmesinden dolayı ikinci tip yani “kural dışı kelime grupları” başlığı altında incelemiştir. Sözü edilen çalışmada (Usta, 2007: 418) edat grubuyla ilgili verilen örnekler şunlardır:

<u>asıl öge</u>	<u>yardımcı öge</u>
öğleden	sonra
bugüne	kadar
görünüşe	göre

<<<<<<<<<

tamamlama ~ niteleme yönü

1.1. Edat Grubunun Özellikleri

Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunur (Karahana, 2010: 63).

- Beni eskisi kadar sarmıyor. (Ali, 2015: 67)

Bu grupta isim ögesi ek almakta serbesttir (Özkan ve Sevinçli, 2013: 61). Aşağıdaki cümlede edat grubunun isim ögesi + {A} yaklaşma hâl ekini almıştır.

- Bir gün Züleyha, uyku tutmamış, sabaha karşı, incecik bir mekiğe benzeyen kayığıyla Nil'in üzerinde gezintiye çıkmıştı. (Bekiroğlu, 2016: 86)

Karahana da (2010: 63) isim ögesinin ek alıp almamasıyla ilgili şu örnekleri vermiştir:

- yaşamak / için (eksiz)
- **senin** / gibi (-in eki)
- denize / doğru (-e eki)
- **bundan** / dolayı (-dan eki)

Ergin, (2012: 392) isim unsurunun çeşitli hâllere girebildiğini ve çeşitli çekim ekleri alabildiğini belirterek edatın grupta eksiz ve değişmez unsur olarak kaldığını aktarmıştır. Çekim edatı unsurunun çekim eki alması hususunda Karahana (2010: 63) “onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı” örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat gruplarının, cümlede isim olarak kullanıldığını açıklamıştır. Şu örneklerde de görüleceği üzere kelime grubundaki edat unsuru çekim eki alıp isim olarak kullanılmıştır.

- Bu mercek, bunlar gibisini görmemişti. (Bekiroğlu, 2014: 427)
- Bir ben gibisi olmayacak aranızda, hiçbirinize benzemediğim kadar hiçbiriniz benzemeyeceksiniz bana. (Bekiroğlu, 2016: 81)

Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir (Karahana, 2010: 64).

- bir avuç buğday, bir tutam ot, bir karış toprak / **için** (Y. B. Bakiler'den Karahana, 2010: 64)

Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. (Karahana, 2010: 64).

- Senelerin yığıldığı pislik, kir ve tozla uğraşan Rabia'nın kalbi su gibi hafifti. (Adıvar, 2002: 93 / sıfat görevinde)
- Buna rağmen babam bu kadını boşamadı, ömrünün sonuna kadar iki evli yaşadı. (Tanpınar, 2019: 26 / zarf görevinde)
- Bu öfke dini için değil kendisi içindi. (Bekiroğlu, 2014: 341 / isim görevinde)

Edat gruplarında vurgu, isim unsuru üzerindedir (Karahana, 2010: 65; Ergin, 2012: 392; Özkan ve Sevinçli, 2013: 60).

- Sabaha kadar ders çalıştı. (vurgu, “sabaha” kelimesi üzerinde)

Özkan ve Sevinçli' ye (2013: 60) göre grubun isim unsuru tek bir kelime, isim yerine geçen kelime grubu veya cümle olabilir. Bu üç yapıya örnek olması açısından sırasıyla şu cümleler verilebilir:

- Buna rağmen çocukluğum epeyce mesut geçti. (Tanpınar, 2019: 21 / isim unsuru: tek bir kelime)
- Geçtiği yerlerde müritleri yüzünü görebilmek için birbirlerini çiğniyorlarmış. (Pala, 2010: 9 / isim unsuru: kelime grubu)
- Bunları söyle diye sana kaç lira verdiler? (Sözer, 2016: 214 / isim unsuru: cümle)

Edat grupları mutlaka bu üç yapıdan (kelime, kelime grubu, cümle) biriyle oluşurlar. Edat gruplarının isim unsuru kısmı ister tek kelimedenden, ister kelime grubundan, isterse cümleden oluşsun bu unsurlar isim niteliğinde kabul edilirler.

Kerimoğlu (2018: 203-206) “*Ayşe beğeniyor diye bunu almıştım.*” cümlesinde edat grubunun isim unsurunu oluşturan “*Ayşe beğeniyor*” yapısına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu yapının yargı

taşımadığını belirtmiş ve bundan dolayı “cümle” olarak değil “cümle öbeği” olarak adlandırılması önerisinde bulunmuştur. Şu an için genel olarak kabul gören durum, bu tür yapılarda edat grubunun isim unsurunun “cümle” olarak adlandırıldığıdır.

Bu çalışmada edat grubu bağlamındaki farklı adlandırmalar verildikten sonra edat gruplarında başlı başına isim unsurunu oluşturan kelime grupları incelenmiştir.

1.2 Edat Grubu Bağlamındaki Farklı Adlandırmalar

Türkçenin grameri kapsamında çalışma yapan araştırmacılar tarafından “edat grubu”nu karşılayan farklı adlandırmalar yapılmıştır. Bu adlandırmalar Tablo 1 ve Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 1. Gramer ve Dil Bilim Sözlüklerinde Edat Grubu Adlandırmaları

Edat Grubu	<ul style="list-style-type: none"> • Emine Gürsoy Naskali (1997) • Zeynep Korkmaz (2019)
İlgeç Öbeği	<ul style="list-style-type: none"> • Mehmet Hengirmen (1999) • Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy (2011)
İlgeçli Tamlama	<ul style="list-style-type: none"> • Vecihe Hatipoğlu (1978) • Berke Vardar vd. (2007)
Takı Öbeği	<ul style="list-style-type: none"> • Ahmet Topaloğlu (1989)

Tablo 2. Gramer Kitaplarında Edat Grubu Adlandırmaları

Edat Grubu	<ul style="list-style-type: none"> • Zeynep Korkmaz (2009) • Leylâ Karahan (2010) • Hanifi Vural - Tuncay Böler (2011) • Muharrem Ergin (2012) • Mustafa Özkan - Veysi Sevinçli (2013) • Kaya Bilgegil (2014) • Süer Eker (2015)
İlgeç Grubu / İlgeçli Tamlama	<ul style="list-style-type: none"> • Neşe Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel (1983)
İlgeç Öbeği / İlgeçli Tamlama	<ul style="list-style-type: none"> • Nurettin Koç (1990)
İlgeç Öbeği	<ul style="list-style-type: none"> • Mehmet Hengirmen (2006)
İlgeçlerle Öbekleşmeler	<ul style="list-style-type: none"> • Tahir Nejat Gencan (1979)
Sontakı Grubu	<ul style="list-style-type: none"> • Nurettin Demir- Emine Yılmaz (2009)
Takı Öbeği	<ul style="list-style-type: none"> • Tahsin Banguoğlu (2019)

Tablo 1 ve Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere Türkçenin grameri ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacı ve yazarlar, konuyla ilgili farklı terimlere başvurmuşlardır. Günümüzde tam bir terim birliği olmasa da Türkolojideki genel eğilim “edat grubu”na doğrudur.

2. Edat Gruplarında İsim Unsurunu Oluşturan Kelime Grupları

2.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Edat Grupları

2.1.1. İsim Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Edat Grupları

“Belirtili isim tamlaması + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Züleyha’nın önden yırtık eteğine kadar uzanacak yolum, adım adım, aşk benim hakkım. (Bekiroğlu, 2016: 83) (Züleyha’nın / önden yırtık eteği)
- Keskin güneşin sertliğine rağmen yüzler seçilmiyordu. (Atay, 2008: 33) (keskin güneşin / sertliği)
- İbrahim’in babası gibiler. (Pala, 2014: 134) (İbrahim’in / babası)
- senin güzel hatırın için (Karaörs, 1993: 24) (senin / güzel hatırın)
- Ayaklarının bileklerine kadar çamur içine gömülüyorlardı. (Kaçar, 2019: 291) (Ayaklarının / bilekleri)

2.1.2. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Edat Grupları

“Belirtisiz isim tamlaması + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Parlak, pembe ve ince dudakları, birbirine sarılmış iki gül yaprağını andırıyor; aralarından inci dişleri çiğ damlacıkları gibi görünüyordu. (Namık Kemal, 2016: 95) (çiğ / damlacıkları)
- Mekanik asistanı gibi, sen de önemli noktaları atlayıp yutturmaya kalkıyorsun. (Atay, 2008: 72) (mekanik / asistanı)
- Gece yarısından beri on tas içtim... (Atsız, 2014: 17) (gece / yarısı)
- Zara minnet ifadesi gibi sordu: (Pala, 2014: 136) (minnet / ifadesi)
- Bizi gören ve kendisi görünmeyen bir prensiple temas hâlinde gibiyim. (Çakır, 2020: 136) (temas / hâli)

2.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grupları

“Sıfat tamlaması + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Kocaman bir sopa ile bütün fiçılardaki üzümle dövdü. (Atsız, 2014: 38) (Kocaman + bir / sopa)
- Nergisler, nilüferler üzerinden kayıp giden yağmur damlaları kadar duru, aynı damlaların sayısızlığınca çoktular. (Bekiroğlu, 2009: 31) (nilüferler üzerinden kayıp giden / yağmur damlaları)
- Birinci cürüm için söylemiyorum. (Tanpınar, 2009: 19) (birinci / cürüm)
- Hantilyas, iki kişinin kendisine yaklaştığını duyunca başını çevirip her zamanki elemli gözleriyle acı acı baktı. (Atsız, 2014: 12) (her zamanki + elemli / gözler)
- Ne olduğunu bilmeyen ve canından bezgin bir adama benzeyen esir susamış bir insan gibi taşı aldı. (Atsız, 2014: 17) (ne olduğunu bilmeyen ve canından bezgin bir adama benzeyen / esir susamış bir insan)
- Düşünceli gözlerle birbirlerine baktılar. (Uzuner, 2012: 29) (düşünceli / göz)
- Neden acısının biraz hafiflemesini bekleyip de biraz daha soğukkanlı olabileceği bir zamana kadar dayanamadı? (Atay, 2008: 62) (acısının biraz hafiflemesini bekleyip de biraz daha soğukkanlı olabileceği + bir / zaman)
- Şimdi yavaş yavaş gözlerinin önünden uzaklaşmakta olan arabadaki kadının o işareti kendisine bir sevgi eseri gibi görünmüştü. (Namık Kemal, 2016: 26) (bir / sevgi eseri)

2.3. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

“Sıfat-fiil grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Her şeyi bildiği kadar, bilmenin de kıymetini bildi. (Bekiroğlu, 2009: 34) (Her şeyi / bildiği)
- Etrafindakilerin yüzündeki alayı fark etmeyecek kadar kendini hülyalarına kaptırmıştı. (Ali, 2016: 37) (etraftakilerin yüzündeki alayı / fark etmeyecek)
- Ve bir haftadır yaptıkları gibi parkı gezdiler. (Uzuner, 2012: 7) (bir haftadır / yaptıkları)
- Melissa’ya emirler verebildiğine göre Fransız istihbaratından mıydı? (Pala, 2014: 194) (Melissa’ya / emirler verebildiği)
- *Ne hasta bekler sabahı,
Ne taze ölüyü mezar.
Ne de şeytan, bir günahı,
Seni beklediğim kadar.* (Kısakürek, 2007: 198) (Seni / beklediğim)

2.4. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

“İsim-fiil grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Üzerime giydiğimin haftasında sıkı Müslüman terbiyeme, üç çocuk babası olmama, Pakize gibi her cihetle bana üstün bir kadının kocası bulunmama rağmen, Selma Hanımefendi’ye delicesine âşık oldum. (Tanpınar, 2009: 16) (Üzerime giydiğimin haftasında sıkı Müslüman terbiyeme, üç çocuk babası olmama, Pakize gibi her cihetle bana üstün bir kadının kocası / bulunma)
- Ertesi sabah erkenden köy kahvesinde toplanmaları için köylülere haber saldı, yaşlıların evlerine telefon etti. (Uzuner, 2012: 8) (Ertesi sabah erkenden köy kahvesinde / toplanma)
- O da sarayda neler olduğunu görmek için. (Atsız, 2014: 16) (sarayda neler olduğunu / görmek)

- Su zavallıyı ayıltmak üzere bana büyük çanaklar hâlinde su getirir misiniz? (Atsız, 2014: 29) (Şu zavallıyı / ayıltmak)
- Yenilmez ordunuz bugün hain ve vahşî Kaskaları tepelemek için yola çıkıyor. (Atsız, 2014: 57) (hain ve vahşî Kaskaları / tepelemek)
- Çılgılık atmamak için kendini zor tuttu. (Pala, 2014: 168) (Çılgılık / atmamak)

2.5. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

“Zarf-fiil grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Yola çıkalıdan beri açtı. (Ali, 2016: 16) (Yola / çıkalı)
- Su dizlerine varıncaya dek yürüdü. (Uzuner, 2012: 4) (Su dizlerine / varınca)
- Kıral, kıral olalıdan beri buraya ancak bir kere girmişti. (Atsız, 2014: 16) (Kıral, kıral / olalı)
- Marmaray’dan inesiye kadar hiç konuşmadılar. (Pala, 2014: 129) (Marmaray’dan / inesiye)
- Ne de olsa kız Selim Hoca’yla gitmişti ve Selim Hoca, Alperen gelesiye kadar onu güvenli bir yerde tutacaktı. (Pala, 2014: 144) (Alperen / gelesiye)

2.6. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grupları

“Tekrar grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Sular seller gibiydi. (Bekiroğlu, 2009: 33) (Sular / seller)
- Damla damla misali tükeniyor hayat. (Damla / damla)
- Dost dost diye nicesine sarıldım,
Benim sâdik yârim kara topraktır.
Beyhude dolandım boşa yoruldu,
Benim sâdik yârim kara topraktır. (Âşık Veysel’den Sever, 2013: 494) (Dost / dost)
- ...Zehra Zehra diye... (İpek, 2004: 95) (Zehra / Zehra)

2.7. İsim Unsuru Edat Grubu Olan Edat Grupları

“Edat grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu. (Göztepe, 2019: 437) (Kızı / ile)
- Kocasını daha on beş gün kadar evvel maktulün akrabaları avda vurmuşlardı. (Göztepe, 2019: 439) (on beş gün / kadar)

2.8. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Edat Grupları

“Bağlama grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Sen bile kocaman burnun ve şaşı gözünle şimdi bana hoş görünüyorsun! (Atsız, 2014: 16) (kocaman burnun / ve / şaşı gözün)
- Dükânlarının ya da açılmış tezgâhlarının önünde Türk, İranlı, Azerbaycanlı, Arap, Afgan, Rus, Rum, Ermeni bezirgânlar kimi tatlı sözler ve abartılı hareketlerle müşteri çekmeye çalışıyor, kimi sessiz ve vakur sadece bekliyordu. (Bekiroğlu, 2014: 427) (kimi tatlı sözler / ve / abartılı hareketler)
- Adam çeyrek yüzyıldır Ortadoğu dinleri ve kültürleri üzerine çalışıyordu. (Pala, 2014: 214) (Ortadoğu dinleri / ve / kültürleri)
- İçki içmediği ve geveze olmadığı için, kadınların ona hususi bir teveccühleri vardı. (Göztepe, 2019: 437) (İçki içmediği / ve / geveze olmadığı)

2.9. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Edat Grupları

“Unvan grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Bunun içindir ki, o da ara sıra Faik Bey gibi, zengin bir izdivaç hülyasına kapılıyor ve fakat aynı hülyayı başkalarına bir ayıp şeklinde göstermekten de vazgeçemiyordu. (Yılmaz, 2019: 274) (Faik / Bey)
- Rivayete göre İbrahim peygamberden sonra onun müminleri gökten indirilen vahiyleri yüzyıllar boyunca ezberleyerek saklamışlar. (Pala, 2014: 143) (İbrahim / peygamber)
- Ne de olsa kız Selim Hoca’yla gitmişti ve Selim Hoca, Alperen gelesiye kadar onu güvenli bir yerde tutacaktı. (Pala, 2014: 144) (Selim / Hoca)

2.10. İsim Unsuru Birleşik İsim Grubu Olan Edat Grupları

“Birleşik isim grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- Bundan başka, Hakkı Celis'e göre Seniha'nın büyükbabası aynı zamanda, hem bir ceza, hem de bir cezalıydı. (Yılmaz, 2019: 837) (Hakkı / Celis)
- Durmuş Ali ile kucaklaşıp öpüştük. (Kaçar, 2019: 288) (Durmuş / Ali)
- Jackson Read'le bazen uzaktan uzağa bakışıyorlar mı? (Doğan, 2020: 127) (Jackson / Read)

2.11. İsim Unsuru Ünlem Grubu Olan Edat Grupları

“Ünlem grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- “Yâhu Ahmet!” diye mahallemizin bakkalına sitem ettiler. (Yâhu / Ahmet)
- Âkif, “Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!” diye sesleniyor. (Ey / bu topraklar için toprağa düşmüş asker)

2.12. İsim Unsuru Sayı Grubu Olan Edat Grupları

“Sayı grubu + edat= edat grubu” yapısındadır.

- On altı gibi meydanda buluşuruz. (On / altı)
- Hızımız, yüz yirmiye doğru yaklaşıyor. (yüz / yirmi)
- Yetmiş birden beri bu köyde yaşıyorum. (Yetmiş / bir)

2.13. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olan Edat Grupları

“Kısaltma grubu + edat= edat grubu” yapısındadır. Kısaltma grupları da kendi içinde alt başlıklara ayrılıp örneklendirilecektir.

2.13.1. İsim Unsuru İsnat Grubu Olan Edat Grupları

- Ayak kirli diye içeriye alınmadı. (Ayak / kirli)
- Çenesi düşük yüzünden sırrımız ortaya çıktı. (Çenesi / düşük)
- Sütü bozuk hakkında hiç de iyi düşünmüyorlar. (Sütü / bozuk)

2.13.2. İsim Unsuru Yükleme Grubu Olan Edat Grupları

- Lâkin öbür odada açıkça canı sıkılan Captain Marlow'u teselli için Atıf Bey diyordu ki: — Merak etmeyin, biraz sonra çıkarız. (Doğan, 2020: 125) (öbür odada açıkça canı sıkılan Captain Marlow'u / teselli)
- Seni istikbâl için önce gelmek cihana
Ve başkasından almak sonra geliş müjdeni
Bir nefes dinlenmeden yıllarca koşmak sana,
Aramak her tarafta... bulmamak asla seni. (F. N. Çamlıbel'den Özkan ve Sevinçli, 2013: 111) (Seni / istikbâl)
- Eseri eleştiri kabilinden uzun uzun konuştu. (Eseri / eleştiri)

2.13.3. İsim Unsuru Yönelme Grubu Olan Edat Grupları

- Bunun için gurbet hapisanesine düşenler hep memleketlerine nakil için uğraşırlar. (Ali, 2016: 36) (memleketlerine/ nakil)
- Fakat sonra anlaşıldı ki bizim duvara çarptığımızı pencereden gören ev sahibesi adamlarını hemen bize yardım için göndermiş. (Doğan, 2020: 125) (bize / yardım)
- Her şeye küskün gibi kimsenin yüzüne bakmıyordu. (her şeye / küskün)

2.13.4. İsim Unsuru Bulunma Grubu Olan Edat Grupları

- Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenine evine gitti. (Göztepe, 2019: 437) (elinde / mektup)
- İşinde usta diye buzdolabını ona tamir ettirdik. (işinde / usta)
- Yükte hafif, pahada ağır diye zümrüt aldılar. (Yükte hafif / pahada ağır)

2.13.5. İsim Unsuru Uzaklaşma Grubu Olan Edat Grupları

- Kendinden emin gibi konuşuyordu. (kendinden / emin)
- Kafadan sakat hakkında dalga geçtiler. (kafadan / sakat)

- Şimdikinden tehlikeli diye geceleyin dışarı çıkamadım. (şimdikinden / tehlikeli)

2.13.6. İsim Unsuru Vasıta Grubu Olan Edat Grupları

- Herkesle dargın diye onu sevmiyorlar. (Herkesle / dargın)
- Seninle dost diye bunları görmezlikten gelemem. (seninle / dost)

2.13.7. İsim Unsuru Eşitlik Grubu Olan Edat Grupları

- Sayıcı üstün diye Bizans ordusunun yanında yer aldılar. (Sayıcı / üstün)
- Milletçe başarı için çok çalışmalıyız. (Milletçe / başarı)
- Yaşça küçük diye onu başkan yapmadılar. (Yaşça / küçük)

2.13.8. İsim Unsurunda Birinci Unsuru Uzaklaşma Hâli Eki, İkinci Unsuru Yönelme Hâl Eki Almış Kısaltma Grubu Yapısındaki Edat Grupları

- İskelet hâlindeki başının neresinden çıktığına şaşıtım iki damla yaş, gözlerinin derin çukurlarından aşağıya doğru yuvarlanıyordu...(Göztepe, 2019: 437) (gözlerinin derin çukurlarından / aşağıya)
- Yemek saati başından sonuna kadar sessiz geçti. (Yılmaz, 2019: 1045) (başından / sonuna)
- Dünyadan ahirete dek zaman çabuk geçecek. (Dünyadan / ahirete)

2.13.9. İsim Unsurunda İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Almış Kısaltma Grubu Yapısındaki Edat Grupları

- Kuru kuruya diye bisküviyi çaysız yemedi. (kuru / kuruya)
- Baş başa kabilinden bu akşam görüşeceğiz. (baş / başa)
- El ele misali geçiyoruz sırttan. (el / ele)

2.13.10. İsim Unsurunda İkinci Unsuru Bulunma Hâli Eki Almış Kısaltma Grubu Yapısındaki Edat Grupları

- Ehliyet evde diye ceza yazdılar. (ehliyet / evde)
- Tüfek omuzda biçiminde bütün gece nöbet tuttum. (tüfek / omuzda)
- Vezir, kelle koltukta gibi hissediyordu. (kelle / koltukta)

3. Edat Gruplarında İsim Unsurunu Oluşturamayan Kelime Grubu

3.1. Birleşik Fiil

“Birleşik fiil + edat” yapısı ele alındığında buradaki birleşik fiil, herhangi bir kiple çekimlenmişse ortaya zaten yargı çıkacağı için bu tür yapıları “cümle+ edat= edat grubu” olarak almak isabetli olacaktır. Bu yapılarda edat grubu içindeki cümle, edat grubunun isim unsuru olarak görev yapmaktadır. Ancak “isim unsuru oluşturan cümlenin yüklemi birleşik fiilden oluşmuştur” denilebilir.

- Hasta oldu diye çok üzüldüm. (Hasta oldu: cümle)
- “Ocağına düştüm.” tarzında bana yalvardı. (Ocağına düştüm: cümle)

Birleşik fiil herhangi bir kiple çekimlenmemişse yargı bildirmez. Bazen fiilimsi eklerinden birini alarak isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gruplarından birini oluşturur. Oluşan kelime grubu artık “birleşik fiil” olmaktan çıkmıştır. Bu durumda “fiilimsi+ edat= edat grubu” yapısı ortaya çıkacağı için edat grubunun isim unsuru, fiilimsi gruplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Göz gezdirmek için kitabı eline aldı. (İsim-fiil grubu)
- Boş konuşan yüzünden azar işittik. (Sıfat-fiil grubu)
- Soru sorasıya kadar konuşmadık. (Zarf-fiil grubu)

SONUÇ

İncelenen akademik ve edebî eserlerdeki cümleler ile tarafımızca oluşturulan örnek cümleler incelendiğinde edat gruplarında birleşik fiil hariç tüm kelime gruplarının isim unsuru olarak yer alabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Birleşik fiillerin edat grubunda isim unsuru oluşturamamasının sebebi ise yargı bildirmeleri ve bu yapıları ile “cümle” özelliği taşımalarıdır. Örneğin “Şikâyet ettim diye bana bozuldu.” cümlesinde birleşik fiil, kip ve kişiye göre çekimlenmiştir. Dolayısıyla yargı bildiren bir

konuma geçmiştir. Yargı bildiren unsur (cümle), yargı bildirmeyen bir unsurla (kelime grubu) aynı nitelikte kabul edilemeyeceği için bu tip cümlelerde edat grubunun isim unsurunu oluşturan yapının “cümle” olarak kabul edilmesi uygun görülmektedir.

Edat gruplarında isim unsuru olan kelime grupları *belirtili isim tamlaması*, *belirtisiz isim tamlaması*, *sıfat tamlaması*, *isim-fiil grubu*, *sıfat-fiil grubu*, *zarf-fiil grubu* şeklinde karşımıza daha fazla sıklıkla çıkmakta; edatlar bu kelime gruplarıyla daha sık ilgi kurmakta ve kelime grubu oluşturmaktadırlar. Buna karşılık *tekrar grubu*, *edat grubu*, *bağlama grubu*, *unvan grubu*, *birleşik isim grubu*, *ünlem grubu*, *sayı grubu* ve *kısaltma gruplarının* “edat grubunda isim unsuru olma” durumu, diğer kelime gruplarına göre daha az sıklıkta gerçekleşmektedir denilebilir.

KAYNAKÇA

- Ali, S. (2015). *İçimizdeki Şeytan* (38. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, S. (2016). *Kağrı, Ses, Esirler* (14. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atabay, N.; Özel, S. ve Kutluk, İ. (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atay, O. (2008). *Tutunamayanlar* (42. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atsız, H. N. (2014). *Dalkavuklar Gecesi, Z Vitamini* (10. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2009). *LÂ Sonsuzluk Hecesi* (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2014). *Nar Ağacı* (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2016). *Yûsuf ile Züleyha* (60. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2014). *Türkçe Dilbilgisi* (2. Baskı). Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Çakır, S. (2020). Peyami Safa'nın Matmazel Naroliya'nın Koltuğu Romanında Yüklem ve Yüklemleri Oluşturan Kelime Grupları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Salim Küçük), Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2009). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğan, N. (2020). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Sodom ve Gomore Romanındaki Kelime Gruplarının İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Bilal Aktan), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ediskun, H. (2017). *Yeni Türk Dil Bilgisi* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2015). *Çağdaş Türk Dili* (9. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi* (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Göztepe, A. (2019). Sabahattin Ali'nin Değirmen Adlı Öykü Kitabında Kelime Grupları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Uğur Gürsu), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy Naskali, E. (1997). *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1978). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü* (3. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınları.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe Temel Dilbilgisi* (5. Baskı). Ankara: Engin Yayınları.
- İmer, K.; Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İpek, Z. (2004). Reşat Nuri Güntekin'in “Acımak” İsimli Eserindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Dr. Öğr. Ü. Nasrullah Özsoy), Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaçar, M. (2019). Yaşar Kemal'in Sarı Sıcak Adlı Eserinin Kelime Grupları Yönünden İncelenmesi ve Türkçe Eğitime Katkısı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Rezan Karakaş), Siirt: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, L. (2010). *Türkçede Söz Dizimi* (15. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaörs, M. Metin (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Karay, R. H. (2015). *Memleket Hikâyeleri* (10 Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kerimoğlu, C. (2018). *Dilbilgisi ve Dilbilim Yazıları* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kısakürek, N. F. (2007). *Çile* (62. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

- Koç, N. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri* (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* (6. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Namık Kemal (2016). *İntibah* (Hazırlayan: Seyit Kemal Karaalioğlu). İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* (5. Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Pala, İ. (2010). *Şah & Sultan*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İ. (2014). *Abum Rabum*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sarraç, D. (1995). Türkiye Türkçesinde Çekim Edatları ve Çekim Edatı Olarak Kullanılan İsimler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Leylâ Karahan), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sever, M. (2013). *Türk Halk Şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Sözer, H. (2016). “Diye” Edatının Kullanımı ve İşlevleri. *XI Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı 26-27 Eylül 2016 İçinde* (s. 208-220). Budapeşte, Macaristan.
- Tanpınar, A. H. (2019). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (42. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Usta, H. İ. (2000). *Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma*. Türk Dili, 579, 209-216.
- Usta, H. İ. (2007). Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim? (Ed. Develi, H.). *İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi-Bildiriler Kitabı (Cilt 1) 27-28 Ağustos 2007 İçinde* (s. 413-421). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Uzuner, B. (2012). *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* (46. Basım). İstanbul: Everest Yayınları.
- Vardar, B. vd. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vural, H. ve Böler, T. (2011). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yılmaz O. (2019). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak Romanında Kelime Grupları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Salim Küçük), Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.